

איך לקיים שיעור דעות מן-המוכן

ד"ע וד"ת: דעות מן-המוכן-עזר ודעות מן-המוכן-תחליף

שיעור זה עלול להיות מבלבל אלא אם כן המורה יבהיר היטב את הנקודות שבהן עוסק השיעור. "דעה מן-המוכן" היא מחשבה שנלקחה ממישהו אחר בניגוד למחשבה שבנינו בעצמנו. מחשבה "מן-המוכן" זו יכולה להיות חזקה מספיק כדי להוות אמונה - במקרה זה מקבלים כאמת את מה שמישהו אחר מאמין בו. במקרה כזה אין הבחנה בין "דעה מן-המוכן" וא"ח כפי שתוארה בשיעור הקודם (אמונתם של אחרים). ניתן לומר ש"דעות" מן-המוכן הן אמונותיהם, שיפוטם והשקפותיהם של אנשים אחרים. לשם הפשטות המורה יכול להסכים שבפועל, דעות מן המוכן הן כמו א"ח.

אם כן, מהו ההבדל המהותי בין שני השיעורים? שיעור הא"פ וא"ח בחר את מקורן של האמונות: האם זו אמונה פרטית-אישית או שהיא מושאלת מאחרים? שיעור ה"דעות מן-המוכן" בחר את אמונות האחרים ובודק כיצד משתמשים בהן. שיעור זה עוסק בשימוש ב"דעות מן-המוכן". הדגש הוא על השימוש, ולא על מקורן של האמונות.

באיור המופיע בכרטיס העבודה לתלמיד מצויר איש שמודד מגוון של מעילי "דעות" הלקוחים מקולב המעילים. אלו הן "דעות מן-המוכן" וכל שעליו לעשות הוא לבחור מביניהן אחת שמתאימה לו או מוצאת חן בעיניו. אז היא הופכת לחלק ממנו והוא לובש את הדעה הזאת ממש כמו שלובשים מעיל. זהו דימוי חזק, שעשוי לעזור להסביר את השיעור. "דעות מן-המוכן" הן דעות שכבר בוססו, שאדם "לובש" כאילו הן היו שלו.

הדגש בשיעור אינו על תקפותן של "דעות מן-המוכן" אלא על השימוש בהן. מה עושים עם "דעה מן-המוכן"? מוצעות פה שתי תשובות שמהוות את הבסיס לשיעור זה:

ניתן להשתמש ב"דעות מן-המוכן" כעזר (ד"ע) לחשיבתך. ברור שאיננו יכולים לדעת הכול או לבדוק הכול בעצמנו. לעתים תכופות עלינו להשתמש במידע, באמונות או בדעות קיימות שאחרים מציעים לנו. אנו יכולים להשתמש בכל אלה כמרכיב של חשיבתנו, ועדיין לחשוב בעצמנו ואולי אף להגיע למסקנה אחרת.

השימוש האחר ב"דעה מן-המוכן" הוא כשאנו משתמשים בה לא כעזר לחשיבתנו אלא כתחליף (ד"ת). משמעות הדבר היא שאנו מאמצים את הדעה הקיימת לא כמרכיב בחשיבתנו אלא כתוצר מוגמר של החשיבה - כלומר, איננו צריכים לחשוב כלל בעצמנו. מצב כזה מקביל לא"ח.

בפועל יש שאלות שניתן לשאול כדי לברר האם פיסת חשיבה היא ד"ת או לא:

- האם חשבת על כך בעצמך?
- מי אמר זאת?
- מדוע אתה/אומר/ת את זה?
- האם אתם רק חוזרים על דעה מקובלת, דעה הרווחת בקרב חבריכם או דעה שקראתם עליה באיזשהו מקום?

קל יותר לזהות ד"ת מאשר ד"ע. אם הדעה או האמונה מאומצת ללא שינויים או חשיבה - היא ד"ת; אם הוקדשה לכך חשיבה כלשהי - זוהי ד"ע. נוצרת בעייתיות כשאנשים מאמצים אמונה מן-המוכן (ד"ת, ד"ע וכו') ואז מתחמשים בטיעונים כדי לתמוך באמונה זו. תכופות ברור שהם לא הגיעו למסקנה זו בעצמם, למרות שהם משתמשים בחשיבתם כדי להצדיק אמונה זו שאותה אימצו. זיהוי סוג הדעה המוכנה אינו קל, היות שבלתי אפשרי למדוד מתי התחילה חשיבתו של אדם. מכל מקום, כוונת השיעור איננה למדוד או לקטלג את חשיבתם של אנשים אלא לספק להם את מבנה העצמאותי כך שיוכלו לשאול את עצמם: "האם אני מאמץ דעה זו כד"ת או שאני מתייחס אליה כד"ע?" כמו בכל שאר שיעורי קורס חשיבה מטרת השיעור היא למשוך את תשומת הלב לנקודה זו ולפתח מודעות לתהליך החשיבה.

דוגמאות

(קיראו את הסעיף דוגמאות המופיע בכרטיסי העבודה לתלמיד).

יש להשוות בין שתי הדוגמאות. בשני המקרים מופיעה האמירה "כולם אומרים שבעלי חנויות מרוויחים יותר מדי". במקרה של ד"ע, החושבים לוקחים אמירה זו כנקודת התחלה ומחליטים שהיו רוצים לראות את הנתונים בעצמם וגם לשמוע מה יש לבעלי החנויות לומר בנושא. במקרה של ד"ת, החושבים מקבלים את האמירה כסיכום ומיד מטילים את אשמת המחירים הגבוהים על בעלי החנויות. הדגש הוא על השימוש בדעה מן-המוכן.

תרגול

(קיראו את הסעיף תרגול המופיע בכרטיסי העבודה לתלמיד).

תרגיל 1.

ניתן לנהל דיון כיתתי פתוח סביב כל אחת מהדוגמאות או סביב חלק מהן שנבחרו על ידי המורה. התלמידים מתבקשים לומר האם הם משתמשים בדעות מוכנות כעזר לחשיבה (נקודת התחלה, מרכיב כו') או כתחליף לחשיבה. ניתן גם לעבוד בקבוצות, כשהקבוצה בוחנת את הדוגמאות ובסופן של ארבע הדקות מציינת אילו מתוכן הן ד"ת ואילו הן ד"ע. ניתן לאפשר דיון קצר אבל אסור שהדיון ישתלט על השיעור כולו. די קשה לומר האם זה ד"ת או ד"ע.

נקודות מוצעות:

- מקובל על כולם שהמורה החדש הוא רודן, אם כן זו ד"ת.
- "הדובר" רוצה לחקור את הדעה שהמורה רודן, אם כן זו ד"ע.
- דעתה של יעל מתקבלת כעובדה, לכן זו ד"ת.
- דעתה של יעל משמשת נקודת התחלה לחשיבה, לכן זו ד"ע.
- התוספת (העסקה) החדשה שווה בדיקה, לכן זו ד"ע.
- התוספת (העסקה) החדשה מתקבלת באופן אוטומטי כדבר רע לעובדים, לכן היא ד"ת.

תרגיל 2.

הצורה הטובה ביותר לבצע תרגיל זה היא כדיון כיתתי פתוח שבו מוצעות הצעות כיצד ניתן להשתמש בדעות המוכנות כעזר לחשיבה ולא כתחליף. ניתן לבצע את הדיון גם בקבוצות (4 דקות), כשהקבוצות מציעות שימוש ד"ע לכל דוגמה.

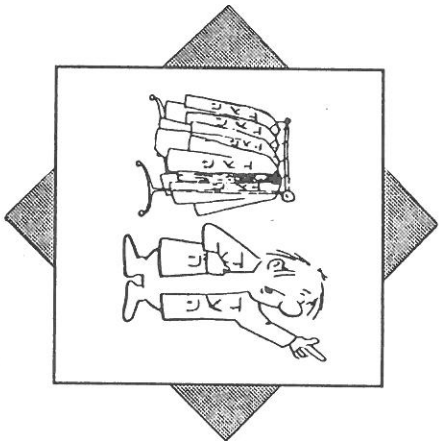
תרגול

1. בכל אחת מן הדוגמאות הבאות נעשה שימוש בדעה מוכנה כעור לחשיבה (י"ש) או כתחליף לה (י"ש).
 - "יכולים אומרים שהמורה החדש הוא רדון, לכן כולנו נצטרך להוריד פרופיל לזמן מה."
 - "כולם אומרים שהמורה החדש הוא רדון, אבל אני אחכה לשפט זאת בעצמי."
 - "אני לא רוצה את העבודה הזאת היות שיעל אומרת שזאת עבודה ממש משעממת."
 - "יעל אומרת שהעבודה הזאת ממש משעממת כך שדאי שאשאל גם אחרים — או אפילו אנסה אותה לבמה ימים."
 - "עסקה חדשה זו יותר שכל תמורת כל מכונית נוספת שמיוצרת בנראה מתוכננת כדי שהבעלים ירוויחו יותר, אבל אולי עלילי כבדוק האם זה יכול לעזור גם לנו."
 - "יכולים יודעים שבעל העסק רק מעוניינים להרוויח יותר, לכן עסקה זו חייבת להיות נדרשה לעובדים."
2. בכל הדוגמאות הבאות משתמשים ב"דעות מן-המוכן" כתחליף לחשיבה (י"ש). האם תוכלו לנחש ארץ אפשר להתחמש בדעות מוכנות אלה עבור?
 - "בסלובניה אמר שהמדינה בדרך לאסון, אז אולי כדאי שנבדוק את כל הכסף שחסכו ולפחות נהיה."
 - "כל בעלי הבתים תאבי-בצע ורמאים ורק מעוניינים בעלאת שכר הדירה, לכן אני מסכימה עם ההקפאה המשלטת של שכר הדירה."
 - "גבי, כן! אומרת שגמור להיות מחסור בסוכר, לכן כדאי לקנות הרבה סוכר."
 - "אבא שלי אומר שאין לי סיכוי לעבור את המבחנים, לכן אני רוצה לעזוב את בית-הספר בהקדם ולהתחיל להרוויח קצת כסף."
 - "יכולים יודעים שאנשים שבאים מרק עני לא משגיגים עבודת טובה, אז מה הטעם לנסות בכלל?"
3. הניאו דעות מוכנות, שאולי רווחות בקרב חבור הוותיק, אודות קבוצות האוכלוסייה הבאות. האם דעות מוכנות אלה יכולות להיות מעילות בצורה כלשהי?
 - רופאים, נערים עשירים, שוטרים, מורים, פוליטיקאים, כוכבי-רדיו.
 - לרוב ארבע דעות מקובלות של מנגנונים על הצעירים. האם תוכלו לתת ארבע דעות מקובלות שיכולות להיות לצעירים על המבוגרים?
 - "אין להם כבוד למבוגרים"
 - "הם לא מתאמצים מספיק בעבודה"
 - "הם היו מתנהגים טוב יותר אילו היו חוטפים כמה מכות טובות"
 - "הם חושבים שהם יודעים הכול"
4. על-כסם לדעת בנדרד האם זוהי דעתכם האישית או שמא זו "דעה מן-המוכן".
 1. אם זאת "דעה מן-המוכן", האם אתם משתמשים בה כעור לחשיבתכם (י"ש) או כתחליף לה (י"ש)?
 2. האם האדם שלו אתם מקשיגים משתמש ב"דעה מן-המוכן" כתחליף לחשיבה?
 3. האם הדעות שלכם לדעה מן-המוכן "נושא מסוים, האם יש רק דעה אחת כזו או מספר דעות? אם על-כסם להשתמש ב"דעה מן-המוכן" בנושא מסוים, האם יש רק דעה אחת כזו או מספר דעות?
 - 1. כתבו שישה תגובות שיש לכם על העשייה. אמרו אילו מהם הינם "דעות מן-המוכן". איך תוכלו להשתמש בהן בצורה של דעה?
 - 2. גבר בן 65 מתחתן עם אישה בת 25. אנשים רבים היו משתמשים בדעות מקובלות בנושא זה (י"ש). רשמו דעות רבות ככל שתוכלו להעלות בנושא זה. איזו חשפעה תהיה לדעות אלה?

© מכון ברנקו וייס לטיפוח החשיבה

אצ/אריז דה-מון - קורס חשיבה 5: מידע ותחושות
כרטיסי עבודה לתחליץ

7. דעות מן-המוכן

לעתים מוצעים קד דעות או שיפטים מן-המוכן. אלה הוכנו על ידי אדם אחר, או שאלו דעות שאנשים רבים מחזיקים בהן. יש מקרים שבהם צריך להשתמש בדעות מוכנות כאלה, היות שבחלקי אנשי לבדוק הכול בעצמך. אין כל רע ב"דעה מן-המוכן", כל עוד משתמשים בה כעור (י"ש) לחשיבתך ולא כתחליף (י"ש) לה.

"דעות מן-המוכן" כעור (י"ש):
אתם משתמשים ב"דעות מן-המוכן" כעור לחשיבתכם. דעה זו יכולה להיות נקודת התחלה, מרכיב או יסוד לבדיקה. אבל עדיין עליכם לחשוב בעצמכם.

דוגמה: "יכולים אומרים שלכעיל חנויות יש יותר מדי רווחים, אבל אני חייגתי רוצה לראות את המספרים בעצמי וגם לשמוע את דעתם של בעלי החנויות."

"דעות מן-המוכן" כתחליף (י"ש):
מצב שבו אתם משתמשים ב"דעה מן-המוכן" כתחליף לחשיבתכם. במקום לחשוב בעצמכם אתם מאמצים דעה מסוימת ו"לובשים" אותה.

דוגמה: "יכולים יודעים שבעלי חנויות מרוויחים יותר מדי ולדעתי זה לא בסדר, כי זוהי הסיבה למחירים הגבוהים כל כך."

סוג השימוש ב"דעה מן-המוכן" הוא זה שקובע האם זה עור לחשיבה או תחליף לה.

הצעות:

- הוא אמר שהארץ צועדת לקראת אסון - מעניין למה הוא התכוון
- איך הקפאת שכר הדירה משפיעה על בעלי הדירות שאינם תאבי-בצע או רמאים? איך הקפאה זו עוזרת לפתרון בעיית הדיור בכלל?
- פאניקה בגלל מחסור בסוכר לבטח תביא למחסור. זו דעה אחת
- ייתכן שהוא יתברר כצודק, אם לא אתרכז יותר בלימודי
- האם זה בלתי אפשרי או רק קשה יותר? אם זה רק קשה יותר, ממשיכים לנסות עוד ועוד; אם זה בלתי אפשרי מפסיקים לנסות

תרגיל 3.

הדגש בתרגיל זה הוא על רשימת כל הדעות המוכנות (הסטנדרטיות) אודות קבוצות האוכלוסייה שהוזכרו. לאחר מכן ניתן לבחון דעות קיימות אלה, ולראות איך הן יכולות לסייע לחשיבה. הקבוצות יכולות לעבוד עם הרשימה ולרשום דעה מוכנה אחת או יותר לכל אחת מקבוצות האוכלוסייה המוכרות (3 דקות).

הצעות:

- רופאים: עסוקים, עובדים קשה, חכמים
- יפנים: חרוצים, מנומסים, חכמים
- ילדות עשירות: מפונקות, אנוכיות, מחשיבות את עצמן
- מורים: עובדים קשה, מקבלים משכורות מדי, בעלי ידע רב
- פוליטיקאים: רמאים, תאבי שלטון, לא אמינים
- כוכבי רוק: חיים חיים נוצצים, עשירים, לא מאושרים

תרגיל 4.

תרגיל קבוצתי (הקצו לו 4 דקות) שבו כל חבר בקבוצה אוסף ארבע דעות קיימות שעשויות להיות לצעירים על מבוגרים.

הצעות:

- הם לא מבינים שהעולם השתנה
- הם לא יודעים איך ליהנות מהחיים
- הם חושבים שהם צודקים לגבי כל דבר
- הם לעולם לא יקשיבו לדעתך

פעולה

(קיראו את הסעיף **פעולה המופיע בכרטיסי העבודה לתלמיד**).

קטע הפעולה מציין את ההליכים היישומיים הקשורים לדעות מן-המוכן. השאלות הבסיסיות הן: "האם זו דעה מוכנה? איך אתם משתמשים בה?" המסקנה, למשל, "זו ד"ת" או "זו ד"ע", לא חשובה כל כך. מה שכן חשוב הוא המאמץ לבחון בצורה זו את הדעות המוכנות. לאדם המסוגל לבחון דעות קיימות בצורה זו יש סיכוי קטן יותר להשתמש בהן בצורה לא ביקורתית.

פרוייקט

(קיראו את הסעיף פרוייקט המופיע בכרטיסי העבודה לתלמיד).

המורה יכול לבקש מהתלמידים להתמודד עם שני הפריטים או לבחור אחד מתוכם. את עבודת הפרוייקט ניתן לעשות בסוף השיעור (במשך 10-30 דקות) או בזמנם החופשי של התלמידים. התוצר הוא בצורה של חיבור או ראשי פרקים. במקרה זה מתאימים יותר ראשי פרקים. התלמידים רשמים את הדעות הקיימות וכן מספר משפטים הדנים בכל דעה.

פרוייקט 1.

התלמידים מתבקשים לכתוב שישה רעיונות על תעשייה. הרעיונות צריכים להיות ברורים ככל האפשר ועליהם להיות קשורים לעבודה בתעשייה יותר מאשר לתפעולה של התעשייה. על התלמיד לכתוב פסקה קצרה לכל רעיון. הפסקה מסבירה מאין בא הרעיון ואיך ניתן להשתמש בו ביעילות (ד"ע).

נקודות מוצעות:

- התעשייה עוסקת בייצור המוני ובמכונות
- העבודה בתעשייה משעממת וחוזרת על עצמה
- אין מקום לביטוי אישי
- אתה נתון לחסדיו של מנהל שיכול לפטר אותך כרצונו
- מרוויחים בתעשייה פחות מאשר במשרדים ממשלתיים
- אין סיפוק אישי בעבודה בתעשייה

על התלמידים לבחון דעות קדומות אלה ולהטיל בהן ספק.

פרוייקט 2.

בפרוייקט זה התלמידים מתבקשים לרשום את כל הדעות הקדומות (ד"ת) שעשויות להישמע לגבי אדם בן 65 שהתחתן עם בחורה בת 25. התלמידים אינם מתבקשים להביע את דעותיהם אלא את הדעות שאנשים אחרים עשויים להציע. יכול להיות שהמאורע ייחשב לכל כך רגיל עד שלא יעורר כלל תגובות. יש להדגיש שהתלמידים מתבקשים להציג את דעותיהם של אנשים אחרים.